

ШЫН

СЭКП ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООНА КОМИТЕТЕРИНИҢ,
АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИН ОРГАНЫ

1925
АПРЕЛЬ
3
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 68 (3262)
Өртөө 20 коп.

П. Киселев.—Совет алабы черинин партия
организациялары (2 арман).
В. Юдин.—Ажылчы чоннарын орту
зунга амы-бот камгалам калбартыр
(3 арман).
М. Чудум.—Инектен амыр сүт саала-
зын көздөдүр (3 арман).
БИЧИН ФЕЛБЕТОН: И. Достай.—Эрге
дужаалга мензегенкичи (3 арман).
Я. Наулин.—Саң чок хей байлактар-
нын крайы (3 арман).
Н. Вирясов.—Бенр Улуу Республика-
нын 10 чыла (4 арман).
Утрехт делегацияне совет павильон-
нун чедишкени (4 арман).
Япон улуу атомкут чепекти корутуу
негеп турар (4 арман).
Париж дугуржугаларын багылаан
тайбынга болгаш Франциянын айым чок
чоруунга кыжанышкынын тургузуу ту-
рар (4 арман).

ШКОЛАЛАРГА ШЕФ АЖЫЛЫН ЭКИЖИДЕР

Школаларын тулуп тургузарына акша
херегинин чарыгдалары чыл келген
тулум-на угадып турар. Ортумак болгаш
чеди чыл школаларынын саны көзүдөн.
Бистин чуртувустун школаларында пол-
техникти өөрделген негедерди турар.
Школаларын сорулгаш култура, ажыл-
агый чорудулганын аныктарын илеп-
кейил киржир кылдыр белеткээр болур.
Иччангаш өрөнкчилерин күш-ажылга
ынак, ажылды билер, школага өренип
алган билин бүдүргөткө, совхозга бол-
гаш МТС-ге практика кырынга ажылган
билер кылдыр кижизидер херек.

Школаларын тулуп тургузарына акша
херегинин чарыгдалары чыл келген
тулум-на угадып турар. Ортумак болгаш
чеди чыл школаларынын саны көзүдөн.
Бистин чуртувустун школаларында пол-
техникти өөрделген негедерди турар.
Школаларын сорулгаш култура, ажыл-
агый чорудулганын аныктарын илеп-
кейил киржир кылдыр белеткээр болур.
Иччангаш өрөнкчилерин күш-ажылга
ынак, ажылды билер, школага өренип
алган билин бүдүргөткө, совхозга бол-
гаш МТС-ге практика кырынга ажылган
билер кылдыр кижизидер херек.

Украин ССР-нин Дээди Советинин дөрткү чыылдазынын бирги сессиясы

КНЕВ, март 31. (СЭТА). Украин ССР-
нин Дээди Советинин дөрткү чыылда-
зынын бирги сессиясы болуун ажынын бө-
гүн дооскан.
1925 чыла Украин ССР-нин күрүнө
бюджени Дээди Совет бир үн-биле баы-
лаан.
Сессияга Украин ССР-нин Дээди Со-
ветинин Президиумун соңгаан болгаш ча-
зыттын составын — Украин ССР-нин Мин-
истрлер Чөвүделенин бадылаан. УССР-нин
Дээди Советинин Президиумунун Дарга-
зына депутат Д. С. Короченко соңгаан.
УССР-нин Министрлер Чөвүделенин Дар-
газына депутат Н. Т. Кальченко баы-
лаан.
Чазыттын дээди шаңнамы—Ленин ор-
денин Украин Совет Социалистг Респу-
бликага сессиянын бөгүнү эртеги хура-
лынга байырлаалды-биле тывыска. Ук-
раинанын Россия-биле катап каттышка-
нынын 300 чылын демделээр-биле ук-
раин улустун күрүнө, ажыл-агый болгаш
култура тургузушкунунга шыгарангай
чедишкени дөшт республиканын
Ленин ордени-биле шаңнаа турган.

ССР Эвделинин Дээди Советинин Пре-
зидиумунун Даргазы К. Е. Ворошилов
Ленин орденин Украин ССР-нин Дээди
Советинин Даргазы депутат П. Г. Тычина,
Украинанын КП-нын Төп Комитетинин
Бирги Секретары депутат А. И. Киричен-
ко, Украин ССР-нин Дээди Советинин
Президиумунун Даргазы депутат Д. С.
Короченко болгаш Украин ССР-нин Ми-
нистрлер Чөвүделенин Даргазы депутат
Н. Т. Кальченко олар хүлээн алган.
Украинанын КП-нын Төп Комитетинин
Бирги Секретары депутат А. И. Киричен-
кога сөс берген. Төгүт талазы-биле алдыр-
ты болушкунун—Украинанын Рес-
сия-биле катап каттышкаынын демдел-
еи кылдыр күрүнө, ажыл-агый болгаш

култура тургузушкунунга шыгарангай
чедишкени дөшт Совет Украинанын
чазытты дээди шаңнамы—Ленин орде-
ни-биле шаңнаа дугайында медэни бүтү ук-
раин улус кайы хире улуг өөрүшкү-биле
уткаанын дугайын ол чугаалаан.
ССР Эвделинин Дээди Советинин Пре-
зидиумунун Даргазы эш К. Е. Ворошилов
сессияга чүве чугаалаарга алурушканар
изин-биле уткаан. Оң чугаалын улуг ки-
чөөнгей-биле дыннаан болгаш димитти
адыш часкаашкыны каш удаа үсө кирип
турган.
Даргазакчы П. Г. Тычина хүнүнү бүтү
айтырылгы чугаалажып өөрүдөн
деп дыннаган. Украин ССР-нин Дээди
Советинин бирги сессиясы хаттынганын
чарлаан.

Украинанын КП-нын Төп Комитетинин Бирги Секретары эш А. И. КИРИЧЕНКОНУҢ чугаазы

Хүндүлүг эштер депутаттар! Хүндүлүг
Евмент Ефремович Ворошилов!
Совет Украинанын чазактын эң хүндү-
лүг болгаш эң бедик шаңнамы-биле —
Ленин ордени-биле шаңнаа дугайында
медэни украин улус домак-биле илер-
тинмес өөрүшкү-биле болгаш ылажыкты
улуг көдүрүшкүнү-биле уткаан. (Димитти
адыш часкаашкыны).

Украин улус чүгө бистин улуг
болгаш мерген угаанын Коммунистг пар-
тияныстың удуругаа-биле, совет
эрге-чагырганын сыйдынын ала-биле,
өрсү улустун дууламчысы-биле болушчү
бүрүн эргенг социалистг күрүнени
тургузуу, болуун национал хамаарыш-
пас чоруун чедиң ап, болуун бүтү че-
рлерин катап каттыштырып, аас-кежи-
тиг амыдыралды тургускан.

Украин улустун чоргаарлаанышкын-
биле хүлэң ап турары ордени Коммуни-
стг партиянын болгаш Совет күрүнени
үндөлдөкчизи, киж төрөгетенин ге-
ний Владимир Ильич Ленинни дүрү-
көвүрүп сыйлаптыр. Ол шаңнаа — Укра-
ин совет социалистг күрүненин тургу-
зушкунунга украин улустун маадырды
күш-ажынын болгаш күш-ажылчы эре-
мадырды чоруктарын Коммунистг пар-
тиянын, Совет чазактын, бистин Төрөң
чуртувустун ажылчы чоннарынын бедик-
биле үндөзүн болур.

Бедик шаңнаа-биле чалтынамын со-
рук кирген украин улус марксизм-ленин-
измниң алдарын тугу — Коммунистг
партиянын улам-на тилеп, турар тузун
бедик тулуп, ажылчын ангынын болгаш
колхозчу тараачынарнын эвиленин бы-
жылгап, бүтү делегейге тайбыннын че-
ленжики—бистин социалистг күрүнени-
ниң күчүлүг болгаш тилетирбес кам-
галаңыр аргазын быжылгаар дээрин Совет
чазакка, бистин Коммунистг пар-
тияныска болгаш оң Төп Комитетине,
Совет Эвделинин Коммунистг партия-
нын Төп Комитетинин Президиумунга
бүдүрүрүн чешпээр көрдөр, эштер
депутаттар. (Димитти адыш часкааш-
кыны).

Украин улус чүгө бистин улуг
болгаш мерген угаанын Коммунистг пар-
тияныстың удуругаа-биле, совет
эрге-чагырганын сыйдынын ала-биле,
өрсү улустун дууламчысы-биле болушчү
бүрүн эргенг социалистг күрүнени
тургузуу, болуун национал хамаарыш-
пас чоруун чедиң ап, болуун бүтү че-
рлерин катап каттыштырып, аас-кежи-
тиг амыдыралды тургускан.

Украин улустун чоргаарлаанышкын-
биле хүлэң ап турары ордени Коммуни-
стг партиянын болгаш Совет күрүнени
үндөлдөкчизи, киж төрөгетенин ге-
ний Владимир Ильич Ленинни дүрү-
көвүрүп сыйлаптыр. Ол шаңнаа — Укра-
ин совет социалистг күрүненин тургу-
зушкунунга украин улустун маадырды
күш-ажынын болгаш күш-ажылчы эре-
мадырды чоруктарын Коммунистг пар-
тиянын, Совет чазактын, бистин Төрөң
чуртувустун ажылчы чоннарынын бедик-
биле үндөзүн болур.

Беш чылды хуусаа бетинде доосар бол-
гаш чуртка улам-на хей хөмүр дашты,
шойну, кашны, прокатты, нефтин, маши-
наларын, электроэнергияны бөөр, күш-
ажылдын бүдүрүчүлүгүн шымын бедик-
дер, продуциянын бот-үнесин чингедир,
бүдүргө бүтүрүш күрүнө планнарын
күтүскөн турарын чедиң амыр дөшт Ук-
раинанын маадырды ажылчын ангызы,
инженер-техникти интеллигенцияны бү-
тү күдөнишкенин салгылар.

Бедик шаңнаа—Ленин орденин хү-
лэң алгышаа, украин улус болушчү те-
рөөн Коммунистг партиянын долгандыр
улам-на сыйрып каттыжып, бистин чурту-
вуска коммунизмин тургузар талазы-биле
партиянын болгаш чазактын төгүлүг ай-
тышкынын боттаңдыр дөшт улам-
на эрес-капшагай болгаш маадырды
адыштар.

Социал болгаш национал хосталгага
чедир, болуун күрүненин тургускага че-
дир украин улустун орту аар-берге болуп
чоран. Украинанын бүтү-ле хей чүс
чылардыгы маадырды төгүлү — Укра-
инанын ажылчы чоннарын күдүнарнын
оралжың турган даштык эжелечки-
лөөгү ол. Болушчү социал хосталгазы
болгаш национал хамаарышпас чоруу
дөшт демселге украин улус ханын хем-
гилештир агыскаан, оң хей-хей эки оол-
дар болгаш кыстары аас-кежитиң үгү-
хүү дөшт тулгузушкуннара амызын шы-
кынтан.

Бистин республикасыка бедик ша-
нады тыппып турар бо байырлаалды бол-
гаш үтүндүрбас хүде ажылчыннарын,
колхозчу тараачынарнын, интеллиген-
циянын, бистин алдарын аныктарыны-
тың мурундал, эштер депутаттар, сал-
дык мурундардан, базз бүтү украин улус-
тун мурундан ханы хүндүткел, чүдүлү-
зүлүп көргөн болгаш социалистг Төрөң
чуртуун мурунуг Украинанын ачы-
кызынын байырап демделгени дөшт, совет
Украинанын улам ынайтгы чекете-
лишкени дөшт соксаа чок салгы салып
турары дөшт төрөөн Коммунистг партия-

Украинанын алдарын колхозчу тара-
ачынарын, машина-трактор станциялары-
нын болгаш совхозтарынын ажылдакчы-
лары, көдө ажыл-агыйны тускай эрте-
мингери 1960 чыла чедир республикага
тараа бүдүрүн 1885 миллион улуг чеди-
р болгаш мал ажылчыннын продуктулар-
ын бүдүрүн 1,6—2 катап көздөдир,
чуртка улам-на хей чигрин, ногааларын,

Орденин Украин ачы-дүмкэ совет
республикаларын өг-бүдөзгө дөлгөр
болгаш улам чалынаандыр чечетелиш
туруу! (Димитти адыш часкаашкыны).
Бистин улуг акмыс—орус улуска ал-
дар! (Димитти адыш часкаашкыны).
Бистин төрөөн болгаш күчүлүг Төрөң
чуртувусу — Совет Социалистг Респу-
бликаларын Эвделин дөлгөргөң! (Димит-
ти адыш часкаашкыны).

ССРЭ-нин Дээди Советинин Президиумунун Даргазы эш К. Е. ВОРОШИЛОВТУҢ чугаазы

Эштер депутаттар!
Украин улустун сонгутурганары—
Украин Республиканын Дээди Советинин
депутаттары Силерге Совет Эвделинин
Коммунистг партиянын Төп Комитети-
нин, ССРЭ-нин Дээди Советинин Президи-
умунун болгаш эвилең чазактын даасканын
Этугаар элиң байыр чедирин түр
дең. (Үргүчүлөдиг адыш часкаашкы-
ны).

Украинанын Россия-биле катап кат-
тышкаынын 300 чылын демделгени
кылдыр база украин улустун күрүнө,
ажыл-агый болгаш култура тургузуш-
кунунга шыгарангай чедишкени дөшт
Украинанын Совет Социалистг Респу-
бликага Ленин орденин сак-
лериң нүгүрүрбиле улуг чзагай
өөрүшкүнүң сеткил-бодамы-биле тывыс-
тым.

Украинада колхозтар, машина-трак-
тор станциялары болгаш совхозтар чаз,
мурнакчы техника-биле чешелетимиг
шааң, чыл келген тулум быжыгып, кө-
дө ажыл-агыйнын бүтү адырларында
чедишкенин көздөп, Совет Украинанын
ажылчы чоннарынын материалдык
болгаш културалык чзагай байдыктын
леңвези чайгылыш чокка бедип турар.
Украин совет күрүненин өзүп түрөп кү-
чүзү, оң экономикаызынын болгаш кул-
туралынын шыкын күдөзгөң ажылчын
ангынын болгаш колхозчу тараачынар-
нын күчүлүг эвилениге, бистин соци-
алистг Ада-чуртувустун улустарын
бузулбас найырамына үндөлдөткөн
совет күрүнө болгаш интеллект тургузуу
нын улуг чзагай хүжүн чалынаандыр
өөрүтүп турар.

Орусстар болгаш украин боттөргө-
нүн чүс чылдардыгы төгүлүгүлүгүлүгү
зунда шуургу демсел-биле ол хостал-
га ынакындагы ийн слован улустарын
дайын болгаш ханыш-биле кууданып
алдырны орадыжың турган хей санын
дайын аг-өргөрдөр боттарынын тө-
рөөн черин камгалап алганар. Польша
—шляхта, турк-татар, швед болгаш
эске-да даштыкы суданыкчылар бот-
тарынын эжелечки сорулгаларын чедиң
албаанар, иччангаш Россиянын болгаш
Украинанын улустарын тургуштуун,

Украинанын Россия-биле катап кат-
тышкаынын 300 чылын демделгени
кылдыр база украин улустун күрүнө,
ажыл-агый болгаш култура тургузуш-
кунунга шыгарангай чедишкени дөшт
Украинанын Совет Социалистг Респу-
бликага Ленин орденин сак-
лериң нүгүрүрбиле улуг чзагай
өөрүшкүнүң сеткил-бодамы-биле тывыс-
тым.

Совет Украинанын калбак делегеме-
ринде—Донбассың болгаш Приднепровье-
нин бүдүргөлдериңе, Киев болгаш во-
лына ховуларыңа, Карпаттарын эде-
теринде, Мелеске болгаш Кара далай
өрликтеринде — бистин алдарын Комму-
нистг партияныстың долгандыр сыйрып
катышкан, болуун улуг социалистг
Төрөң чуртунга кызыл чок беринг
ген украин улустун чодалыкчы күш
ажылды чер болганда ханынгың турар.
Украинада совет черинд чер бол-
гаш

Украинанын алдарын колхозчу тара-
ачынарын, машина-трактор станциялары-
нын болгаш совхозтарынын ажылдакчы-
лары, көдө ажыл-агыйны тускай эрте-
мингери 1960 чыла чедир республикага
тараа бүдүрүн 1885 миллион улуг чеди-
р болгаш мал ажылчыннын продуктулар-
ын бүдүрүн 1,6—2 катап көздөдир,
чуртка улам-на хей чигрин, ногааларын,

Орусстар болгаш украин боттөргө-
нүн чүс чылдардыгы төгүлүгүлүгүлүгү
зунда шуургу демсел-биле ол хостал-
га ынакындагы ийн слован улустарын
дайын болгаш ханыш-биле кууданып
алдырны орадыжың турган хей санын
дайын аг-өргөрдөр боттарынын тө-
рөөн черин камгалап алганар. Польша
—шляхта, турк-татар, швед болгаш
эске-да даштыкы суданыкчылар бот-
тарынын эжелечки сорулгаларын чедиң
албаанар, иччангаш Россиянын болгаш
Украинанын улустарын тургуштуун,

Вена Кыйгырынга ат салышкыны эгелзэн

Атомкут дайынын айымынга удуу
Тайбынның Бүтү-делегей Чөвүделенин
Бюрозуң Кыйгырынын алаңга ат
салышкынын бистин областың бүтү-ле
черлеринде апрель 1-ден калбарын эгел-
зэн. Ат салышкынын баштайгы хү-
нүңде бенин Кызыл хоорайнын чүгө 13
коллективтеринге 1565 киж адын би-
жон. Кызылдың автотранспорт контора-
зынга болгаш митинг чодитың бедиң
көдүрүшкүнүң байдалыга эртен,
аңа 314 киж, ол ишкан тулуг трети-
аның коллективинге болгаш хуралга 270
киж ат салган.

Атомкут болгаш массалык узуткаш-
кынын эске-даа чешестерин белеткеп
турар америк-англия агрессорларга
улуу, делегейге быжыг тайбын дөшт чө-
нүгү политиктиг улуг көдүрүшкүнү об-
ластын районнарында массалык калбар-
ын. Апрель 1-де Самгалдайнын култура
башкыны болгаш сурунча чуртагычла-
рынын хуралын соонда Кыйгырынын
алаңга дык хей киж адын салган.
Тес-Хем району Ленин атың, Чөвн-Хем
кыи району «Кызыл тараачы» база
«Искра» колхозтарга, райүлестүр комби-
надынга болгаш хуралдар бедиң көдү-
рүшкүнүң болган.

(Төңүзү 2-ги арманда).

Ажылчы чоннарның ортузунга амы-бот камгалал калбартыр

Бистиң чуртта ажылчы чоннарның ажылдарының камгалалы болза, аларның материалдык байланыш быжылгаарына улуг учур-дузалыг. Ол болза, Совет Эволюцияның ажылчы чоннарның дугайында социалдык күрүнгенин салгыш салышыкының илерөөшкенинин база бир хевери болур.

Амы-бот камгалалы хей иени хевирлериг болуп турар. Оң кирген хевирлер соңнал камгалалга немелде чыгдар болуп турар. Амы-бот камгалалы камгалатырга келгелге азы оң өгүдөөшүн иштине оозалоткандыг таваргалар болганда харугда дузалыкчылар азырыс быжылга турар. Эрткен чылын бистиң башка амы-бот камгалалы кылдырганнарга 30 муң рубльди төлөөн. Оң иштине халааты Решетнига 10 муң, Козыревата 3,5 муң рубльди төлөөн.

Бистиң областа ажылчы чонун амы-бот камгалалыга киржилген чыл еленинде өзүп турар. Кызылдың № 3 ортумак школаның башкылар коллективинин инициативасы-биле ол школаның бүгү ажылдарына страховикенин азы-бүрү хевирлеринде хаара туттунган. Коллективтин бүгү ажылдарчылары амы-бот камгалалының учурун азырыс болгаш оң негедештиги дугайын боттарынын ниити хурамына таныжып чугалашкан. Кызыл хоорайның бүгү ажылчы чоннарына, бугурулде болгаш албан черлеринде удуругчуларына, профивелдер болгаш өскө-даа хей-ниити организацияларына амы-бот камгалалының хеврение калбаа-биле киржир дугайында кылтырыны үндүргөн.

Хоорайда амы-бот камгалалының киржилчиринин хурамын өзүп турар. Штаттан дашкаар агент эш Ф. И. Когтев амы-бот камгалалының талазы-биле ажылды эки организацияга, кыска хуу-саанын иштинде өлгөн хей бүдүргүлге болгаш албан черлеринин ажылчыларыын, албан-хаакчыларыын олче хаара турарын чедип ап шыдаан.

Ишчала-даа областа амы-бот камгалалы калбартыр талазы-биле ажылды улуг четпестер бар. Үр хуу-сааны амы-

бот камгалалы Кызыл хоорайда өскө черлерге калбарбайн турар. Илангыя Эрли, Тес-Хем болгаш өскө-даа чамдык районнарга чүгле үр хуу-сааны камгалалды өскө, харын хеврение болур айымдыг таваргалардан камгалаларн амы-бот камгалалы чуроткан. Чөөн-Хемчик, Бид-Хем, Улуг-Хем, Сүт-Хал районнарга амы-бот камгалалы база-ла дыка кошкак организастатынган.

Областың ажылчы чоннарының ортузунга амы-бот камгалалының ажылчынын чогуур негедештиге тургустуу маанынын чылдаганы чүдө? Курстрахтин хей-хей инспекциялары четпес ажылдап турарлар. Ажылчы чоннарының амы-бот камгалалының учуру-дузалынын дугайында тайлыыр максалыг амыл багай чуроткунган. Оң тодаргай фактымы болза, эрткен 1954 чылдың дургузунда Эрон, Тес-Хем, Сүт-Хал районнарга амы-бот камгалалының дугайында чамгыс-даа беледа организастатынган. Чурттакчы чонун ортузунга страховикени ажылчы калбартыр талазы-биле профивелдер организасталары база-ла кошкак ажылдап белгенер. Ажылчы албан-хаакчыларның амы-бот камгалалының өт-хеврение эки-туралы камгалалының ажылчына профивелдер организасталарынын киржилчиринин дугайында ВПСИСТИЧ секретариатының доктаалы күсүдерин эргетпей-биле өзү барымдалап чуротур фактылар бар. Областың профивелдер чөгүлде болгаш профивелдер обкомнары амы-бот камгалалының дугайында ажылчы байдалы боттарынын хурадаларына чугалаажып, чогуур иштиндерин хураап ап турар-даа, а оң күсүдештиги хыналдааны эки организаставайн турарлар.

Бистиң областың курстрах органнары партия, совет, профивелдер болгаш өскө-даа хей-ниити организацияларының дузалыкчы-биле чоокку үенин иштине ажылчы чоннарының амы-бот камгалалынын хеврение үнденин акижидилгени чедип амыр учурум.

В. ЮДИН,
Курстрахтын область эргелелинин начальниги.

Инектен алыр сүт саалдазын көвүдөдир

СЭЭП ТК-ның январь Пленумунун доктаалы боттандырар даш Чөөн-Хемчик районуна «Искра» колхозунун баштаар чери болгаш партия өгө организастааны алган хемчеглерин ап турар. Ол колхозтун мал фермаларының ажылдарчылары болгаш колхозчулар «Мал ажылчының продуктуларын бүгүренин көвүдөдир дугайында» СЭЭП ТК-ның январь Пленумунун доктаалы, Пленумга эш Н. С. Хрущевтин шлеткелни өөренип эрткен.

Колхоз 40 баш инек кирер чамгыс-аай төлөвүлде өзүгара чаа кажааны туткан, оң иштине инек бүрүзүлде-ле кылтанын кылган. Кажаанын шалазын ий талазында ортузунча арай ийленчек, шалазын өг-шымч кыжанын иштинеде аштынче тускай черге агып үнер кылдыр таарыптыр кылдынган. Ол инектерин ажаап, азырап турар тускай кижилер бар. Олар инектерин норма өзүгара силос, көк сиген, концентраттар-биле үргүдүч чегерип турар. Колхоз мал чери болбаазырадыр, чымчалы хаймындар саваларын садып алган, оларын январьдан бээр ажылдап эгелөөн.

Саанчылар сүт-бараан фермазынын төрөөн инектерин бызааларындан чарып саап турар. Чап бызааларын ажаап өртүр чымыл бажык инек кажаанынын чамында база туттунган. Былаа ажаакчылар чач төртүнген бызааларын иелерин сүдү-биле болгаш өскө-даа чем-биле чегерип, азырап, оларын күш-дегел килрип турар. Колхозчулар 40 саар инек турар кажааны механизастаар. Оң ча-

нынга 100 тонна силос салыр бедик хемчөөдиг суурган тургузарының ажылы эгелөөн. Сүт-бараан фермазынын чогууга 12 гектарга кукуруза тарыыр даш оң шөлүн сайзыралып, кажаанын белек-кеп турар.

Арыг-Бажында ол сүт-бараан фермазында саанчылар, былаа ажаакчылары болгаш инек ажаакчылары кызыкмак ажылдап турарлар, илангыя комсомолчу эш Л. Ондар үчүткч хураалга эки күсүсөдир турар.

Колхоз өрткен чылда бир саар инектен 480 литр сүт саап ап турган, 1955 чылда инектерин ажаалганын улам өкжилтеш, оларның бирээзинден-не 950—1000 литр болгаш оон-даа хей сүттү саап ап болур арга бар. Саанчы М. Анай мыйысты шилги инектен март 15-ке чедир 320 литр сүттү саап алган, ол члек хүнде 6—7 литр сүттү берип турар. Саанчы О. Бапактын саап турар инектеринде үш харыг мыйысты күнүне 23 хонукта 206 литр сүттү берген. Инектерин хүнде 3 катап саарын организастаан.

Колхоз өрткен чылдың февраль айда бешип күрүнге сүт дузаарынын январь планын күсүстөй турган болза, бо чылын сүт дузаарынын планын бирги кварталда долур, апрельдин 100 хуу күсүстөгөн. Инектерин сүткүр чоруун улам көвүдөдир даш колхоз баштаар чери болгаш сүт-бараан фермазының ажылдарчылары бүгү болдунар аргаларын хергелеп турар.

М. ЧУЛДУМ.

Чаш малды эки доруктуруп турар

Кызыл районуң «У Улуг хурал» кезде ажыл-агый артединин формаларын ийи мал болдун эгелөөн. Баштай төрөөн 40 хойуну хураганнары, 58 инектин бызаалары, 5 төвенин бодоганнары эки доруктуруп турар.

Колхозтун бүгү маанын кышкы байдалы долук болгаш хүр, төрөөн малдың сүдү элек болуп турар.

Т. СУВАҢЧАП.

БИЧИИ ФЕЛЬЕТОН

Эрге-дужаалга мевөргевикчи

Ада-не болза, башкыларның быжыг дузалыкчы болуп дээрн биске билдиргип болгай. Илангыя школатын огулун азы уруунун эки өөрдегелиг болгаш кончук эки сагыла-чуруму болуп чорууга ада-не бүрүзү бүгү кичөөнгейи салыр учурум турбурже, чамды ада-недер урууларын кижилерин чүгле башкыларнын херээ кылдыр көөр ийлеп, азы өскө-даа шын өскө билдиршиинери болганчок-ла кыла бөордер. Бо дугайында бир болган чорукту көре каапталармыр.

Дөрткү класстың башкыны роМВД чериден кончук дүрген келдирткен. Башкыда ол өзүгара келдирткен черинге даша-биле манвап челе берген.

Районун МВД чериниң начальниги турган эш Канчыр-оол башкыны чамында сайдайга олуртуп алган мындыг билдиршикни номчаван. «Мзон уруумга багай демдек салыр, чурум чок даш хемчег ап турар, база класс хурамына мени, райком секретары кижини чалап турар... башкыны ажылмадан хостап, кеземче хоойлугун өзүгара буруудалар... Илдин адентиг билдиршикни башкы өөрдегелиг чикти-

лине берген. Ишчала-даа башкыны буруудалар факт тывылабаан.

Билдиршикниниң төөгүлү мындыг: Дөрткү класстың бир өөреникчиинин чурум чок, багай өөрдегелиг чоруун эдип алдыры-биле оң класстын башкымы болгаш школанын башкылар коллектив хей улаа чугалашканнар. Бир катап өөреникчинин четпес чоруун класс хурамына чугалаажып көөрү-биле оң адамын хураалдан чалаан. Ишчала-даа хуралга өөреникчинин адамы келбөөн. Харын оң адамы роМВД черинге демги улаа, факт чок билдиршикни килре бергени ол чүве-дир.

Күсүк электенге ол өөреникчи тыва дылдың инкантизын ийи катап бижээш, ийи улай багай демдек алган. Ишчала-даа партия райкомунун секретары эш Лопсан-Серенин уруу болгаш даразанын калкыче ийичий бээр аргалык болган.

Бо өөрдегелге чымында ол өөреникчи база ол-ла школазының (Өвүр районуң Хандайгы ортумак школа) бешик класында эвир чыгы чоруун катаптанмышан. Оң өөрдегелге-даа, чуруму-даа багай болуп турар.

И. ДОСТАЙ.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Мал ажылында четпестерни узуткаар

Чөөн-Хемчик районуң «Коммунизмче орук» кезде ажыл-агый артединин баштаар чери калың кышкы ажаалганынче сагыш салбайн, малчынарга боттут улуг тулганы бербейн турар.

Инек каларчымы Хунай-оолдун каларган инектериниң кышкы ажаалганын багай, малдың өгөк-өчөөнүн аштап арыглавайн турганында, оң кажаанында 100 баш ажыг анык инектер даштын хонун турар.

Хунай-оолдун дузалыкчымы Кошкар-оол каларгы үеде ажыга үмөстөөн. Хандының каларын турар инектерин 30 баш чаш быжаалары кажаа-биле мынчага чедир

М. ООЛУЧАЙ.

Практиктиг дузаламчы көргүзери негеминип турар

Эрон районуң кино установкаларын чогуур хергелдиг материалдар-биле четче хандырбайн турарындан районда кино көргүзүлгө кончук багай. Оң мурунда ол районга 4 кино установкамы ажылдап турган. Оң ийи эрткен чымын ажылдап үнүп үрелген. Ам дерек кырында чүгле 2 үрелик кино установкамы мадүк-калды ажылдап турар. Үрелген болгаш багай ажылдап турар кино установкаларынын четпес чүдүлери четпелен хандырып бээр дугайында областың кинофикация чери мынчага дээр хемчег алына. Бо дугайында илдеги областың кинофикация талазы-биле началыгы эш Билноу телеграмма-биле болгаш телефон-биле хей катап негеп, илдеп келген. Ишчала-даа эш Билноу «Үрелген ашарытты, мотору септөө-ниге хергелетиргелестерин чоруду бээр биз» деп хоозун алаашкымы кылдырып өйлежип турар. Бо чылдың январь айда началыгы болу-биле келер сү-

хандыртынмаан. Төрүү инектер чыгыт кажаа-биле хандыртынмаанындан 6 инек ара салган. Каларчылар Доос-Кара биле Мыйдоктун харымсалга чогуудан 2 былаа допун өлгөн.

Колхозтун инек мал фермазында байдал багай болуп турар-ла, мал өччилери Очур-оол, Бийдаажмы олар мал фермаларына барбайн турар болгаш малчынар-биле ажыл чорутпайн турарлар.

Колхозтун мал ажылының бригадалынын бригадир Белек мал ажылы багай удурутуп, бар четпестерни узуткаар талазы-биле хемчег алабайн турар.

М. ООЛУЧАЙ.

Районун кино установкаларын чугула хергелдиг чүдүлдер-биле дарый хандырып бээринин практиктиг дузалык областың кинофикация чери кажан боттандырар чүве ирги?

Ч. БАРООЛ.

Малчынарның күзелин хандыраар

Ленин аттыг колхозтун О. Шынаал хой мал фермазы колхоз төвүнден болгаш район төвүнден дыка ырак черге үзүк туруп турар. Сөөлүг каш чылдарында дургузунда мында чурттап турар малчынарның ортузунга культура-массалыг ажылдардан кино, концерт көргүзүлгө шүүт болбастан. Малчынар национал театрын артистеринин концерт, шилдин көөрүн кончук күаеп турарлар.

Моон сонгаар оларга кино, концерт көргүзүлгөни организастап, илангыя оларын күзеп турар негедешти хандырары-биле бо чылын оларга национал театрын артистеринин шил, концерттин көргүзүлгө дугайында хемчегин азыры Тес-Хем районуң культура калдындан негетинип турар.

Д. БИЧЕ-ООЛ.

Парлатынмаан чагааларның изи-биле

Чаа-Хал районуң Молотов аттыг колхозунда партияның кезежин өөрдегелгениң ажылында улуг четпестер бар болуп турарын «Шын» солуң редакциямына эш Чажактын бижөөн чагаанын изи-биле хынап көөргө, айткан фактылар шын болган. Харын партия өгө организастаанын ажылында оон-да өскө улуг четпестер бары илерөөн деп, СЭЭП Чаа-Хал райком редакцияга илдишкан.

Колхозта партия өгө организастаанын секретары эш Шаравиниң илеткелин СЭЭП райкомунун бөрөөнүгө илдишкан, партия өгө организастаанын

ажылы багай чорудуп, партияның көзжэки өөрдегелгени удурутпаны кошканы даш, эш Шаравинге партияның сөөлү догдуудамн хурааткы болгаш кичээл үзүп турган коммунистер партия өгө организастаанын хурамына көргөш, партия талазы-биле хемчеглер хурааткы.

СЭЭП райкомунун пропаганда болгаш агитация калдынын эргелеткен эш Шыраптың ажылында харымсалга чок, үргүдүч арагалан, партияның кезежин өөрдегелгениге удурутпаны кошканы даш ажылдан дүжүргөн.

Тудуг планын күсүдөдир дээш

Кызыл районда «Совет Тыва» кезде ажыл-агый артеди өрткен чымын чедир кылдынмаан тулугдарын дооспушаан, бо чылын колхоз төвүнге 9 мал фермаларынга 6 чуртталга бажынарнын тулуп азырын планнап турар. Ол ышкык бирээниң ге-ле 90 инек кирер 2 кажааларын, хаан фермазына 1 бажынын, 20 амык аытарын чегерип тургузарына таарыштырган 1 кажааны, 2 автомашина кирер га ражы болгаш 1 тараа складын база кылып алыр. Колхозтун амы күжүнө бо-

даарга ол чик өскө сорууда. Эш Дуузага удурткан тудуг бригадалы бо чылдың баштайын кварталда тудуг материал белектеринин талазы-биле багай өскө ажылдаан. Март 20-ке чедир 3500 чудуктарын кезип чоумушаан, тайганын берт черлеринден машина орунда 3400 чудуктарын сөөртүп чыган. Амы үеде оңу колхоз төвүнге дажылаар дугайында кол кичөөнгөй салдынып турар.

А. КУНГАШЫН.

Тудуг бригадасында

Чөөн-Хемчик районда Жданов аттыг колхозтун тудуг бригадалы бедик көдүрүшкүнүг ажылдап турар. Бригадада 64 кижи бар, колхоз баштаар чери аяда 21 аытарын бүрүн дериг-херекесин-биле быжылгап берген. Күш-ажылдың организасталынын бригадир коммунист эш Соппа эки хандырды, социалдык чарыштын күсүдө-

дешти үргүдүч түдөп, мураакчыларын дурулгалдын кылартып турар.

Бригада 5240 амык кубометр тудуг мыжык Дагыр-Шемие кезип база чоупу белекчөөн, оң иштинден 330 кубометрин тудуг шеддеринде сөөртүп өскөп алган. Бригада ам кичөөнгөйи белекчөөн иштине мышты сөөртүргөчү улаандырып турар.

О. МУНЗУН.

Сан чок хөй байлактарның крайы

(Уланчымы. Эгеми № 66, 67 «Шында»).

5. Элбек дүжүттүн крайы

Ыраккы Чөөн чүк бөдүнүң чүгле чер иштенин, арга-мыш, балык, алдын, өзүк чүдүлери-биле байлаа өскө, харын үнүш дүжүттүр ховулары-биле, бедик чагай өг-шениктеринг делгем шынаалары-биле база байлаа.

Зейско-Буренскийн чамгысакчында турар Амур область Ыраккы Чөөн чүктүн өзүгара таралаан чери болуп турар. Мында кызылчактын, суланын, көктаранын, арбайнын, кыргыкгарын, кукурузанын, яны-бүрү ногааларын, соя бобыларын, тарымал тооругтун бедик дүжүттүр өстүрүп турар. Еврей автономия областа болгаш Хабаровскийн чогууда Амурнун уну кызылчактын болгаш өг-сүтүн улуг району болуп турар.

Хабаровск крайның колхозтары болгаш совхозтары чыл келген тудумна улам улуг чедилшиинери чедип ап турар. 1953 чылда ол крайга 250 колхозтар, 27 совхозтар, 30 МТС-тер санатынып турган. Олар кол нурулгалында ногааларын, картофельди өстүрер, өзүп турар хоорайларын болгаш үлетпүр төптеринин чоңу хандырары-биле мал ажылынын продуктуларын бээр хураалдыг. Ол сорулгалы боттандырып төзөөлө, ажыл херекти эки организастап турар колхозтарда болгаш совхозтарда өг-шенин таарыжык байдалар бар, олар кайчамчытыг үнүдөдирини чедип ап турарлар. Чижээлөөргө, Сталинский районуң «Чаа амдырал» колхоз 1954 чылда чамгыс чүгле арбутарыны сады саптарганында 700 муң рубль оруданы алган. Смиловичкий районуң «Ыраккы Чөөн чүктүн колхозчузу» колхозтун оруданы 1953 чылда чүгле мал ажылының продуктуларын садып саптарганында беши барык миллион рубль болган.

Приморье крайда Прихазыбейско-Уссу-

рискийн чамгысакчы дүжүттүр-биле алдырып турар. Гектардан-на кызылчактын 120 пуд дүжүттүр мыда ховар болушкун болбайн турар. А ногаа културалары тергилн эки дүжүттүрн берип турар. Бажынкый районуң «Червона Украина» кезде ажыл-агый артеди бөдүнүң сорт хынаар участоктарының гектар бүрүзүндө 1953 чылда: капустаны — 410 центнери, помидорлары — 720, огуреттерин — 550, свекланы болгаш морковту — 340—340, картофельди — 280 центнери ажаап алган.

Ворошиловский районуң «Коммунизмче орук» колхоз 1954 чылда тарва культурамзынын тарыгазынын бүгү шадуун гектар бүрүзүндө-не 26,3 центнер дүжүттү алган. Свекла ажылынын 160 амык авеналары өрткен чымын чилер свеклазын гектардан-на 200 амык центнер дүжүттүг кылдыр өстүргөн. Ивановский районуң Ипполитовский совхоз капустаны гектар бүрүзүндө-не 700 центнери өстүрүп үндүргөн.

Приморьенн колхозтары болгаш совхозтары чүгле тарва, ногаа болгаш бахта культуларынын өскө, харын техниктиг культуларыны: чигир свеклазын, сояны, перилланы база тарып өстүрүп турар.

Рис ажылы оруданыг чүдү болу берген. Чижээлөөргө, Ханкай районуң Илангы аттыг кезде ажыл-агый артеди ристи 600 амык гектарын тарып турар болгаш оларынч тус бүрүзүндө 38—39 центнер дүжүттү, а чамдык сугаттын черлеринде 50—58 центнер дүжүттү гектар бүрүзүндө-не ап турар. Сөөлү ийи чылдын дургузунда колхоз рис сатканындан бүдүн чартык миллион амык рубль оруданы алган, ол болза оң ниити оруданының 35 хууз болуп турар. Артед кижигүнеринин күш-хүн бүрүзүнде 7,8 килограмм тарамы, оң иштине ристи — 2,8 килограммын база 15 рубльди туду берген.

Ыраккы Чөөн чүкте нитанин мал ажылы калбаа-биле сайзыраар. Приморье

крайда хей-хөй колхозтарда бедик продукту-биле оозаланып турар тус черин сипментализастаан инектери дыка хөй. 1954 чылдың дургузунда Черинговский районуң «Искра» база Хорольский районуң Ленин аттыг колхозтар азырал инек бүрүзүндө-не ийи чартык амык муң килограмм сүттү алган. Крайда хаан, күш болгаш хөй ажылы база сайзырагай.

Ыраккы Чөөн чүкте мичуринчи сэл болгаш винограда ажылы улам-на сайзырап турар. Ам Приморье крайда салтар 3,5 муң гектар кире шөлдү, Хабаровск крайда — 1000 амык гектар шөлдү өзелт турар. Яблоколарын, грушаларын, сливаларын, вишняларын, виноградаң, кат-чимистерин яны-бүрү сорттары Приморье, Зейско-Буренскийн чамгысакчында болгаш өскө-даа элөөн хөй черлерде эки өзүп-дургуту болгаш чыянан берип турар.

Муруну Сахалин болгаш Бурид ордуларынын аяк элеккелдерде хостанынын соонда мында үлетпүрүнчү, балык тывыжынын, мыш болбаазырадылганын болгаш оон-даа өскөлөрин дүрөң жөгүдөш-биле чегерештир бөдө ажыл-агый база чедилшикнинг хөгжүп турар. Муруну Сахалинде тургустунган анык совхозтар болгаш мында чурттан барганардан организастатынган колхозтар боттарының ажыл-агыйын улам-на быжылгап турар. Чижээлөөргө Невельский районуң «Кызыл сахалинчи» артедийн оруданы 1952 чылда-ла 727 муң рубль болган. Колхозчуларын күш-хүн бүрүзүнде 5 килограмм амык картофельди болгаш ногааларын база 20 рубльди берген.

Бүгү-өвилдигин көдө ажыл-агый делгелгениде «Ыраккы Чөөн чүк» деп лавильон бар. Бистиң чуртувуста өң бедик механизастатынганарың бирөөн болуп турар бүгү крайның көдө ажыл-агыйның хөгүдөшгө чедилшиктерини мында тодаргай көргүсөөн.

Чижек кылдыр Амур областы ап көрөлүн. Мында 420 колхозтарда 63 машина-трактор станциялары оозаапып турар. Бо үениң көдө ажыл-агый техникасы-биле чегелеткенге 14 совхозтар тургустунган. Колхоз болгаш совхоз бүрүзү — хөй азыралыгы улуг ажыл-агый. Дайыш мурундары, 1940 чылдыңнда дөмөйлөөргө областа тарылга шөлдү 130,8 муң гектарга немей өскөн. Малдың баш сапы болгаш оң продуктулу дыка өскөн 1954 чылда областың колхозтары болгаш совхозтары 1954—1955 чылдарга планнаптынган 125 муң гектарнын орнуңга 161 муң гектар кур болгаш курувкы черлерин шингезип алган.

Ыраккы Чөөн чүктүн өскө-даа районнарында тарылга шөлдери калбарырында болгаш мал ажылы сайзыраарына таарыжыктык байдалар база бар болуп турар. Ишчала-даа ол аргаларын ам-даа ыракта-ла чедир ажылдавайн турар.

СЭЭП ТК-ның январь Пленумунун төөгүлү иштинерин-биле чегелеткенге Ыраккы Чөөн чүк колхозчулары, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдарчылары көдө ажыл-агыйның бүгү азыралынын чаа көдүрүшкүнүн чедип алыр деп долу иштинирингилер.

6. Чаа тудугларнын черлеринде

Совет Ыраккы Чөөн чүк база бир өскө кайчамчытыг көрүлде-биле — чаа тудугларнын черлери-биле оозаланып турар. Мында тудушкун бичиг-даа сок-сасайн турар. Беш чылдар планнарыннын чылдарында крайда чаа улуг хоорайлар: Амурда-Комсомольск, Биробиджан, Магадан, Артем, Суван, Оха, Тетюхе, Совет-ская Гавань, Лесозаводск, Находка болгаш өскө-даа хөй-хөй хоорайлар өзүп үшгөн.

Ыраккы Чөөн чүкте чаа хоорайлар болгаш үлетпүр төптеринин тудушкунунун калбарышкынында чагай үрө-түннели болза бистиң үеистиң алдыгдыг хоорай — Амурда-Комсомольск болуп турар. Амурнун өрениде тузаалар болгаш тапта

арамыга 1932 чылда комсомолчуларын үндешлеп салган ол хоорай кыска хуу-саанын иштине ыраккы чөөн чүкте улуг индустриалдык болгаш культуруг төп кылдыр өскөн, ол хоорайнын узун

Венгр Улус Республиканың 10 чылы

Он чыл мурунда Совет Армия гитлеризм элекциялардан Венгрияны бүтүн хостаан. Венгрияны ажалчы чоннар партизан фашизмге уду демиселге Совет Эвилелин чыйынчанча чедишкенине даанымшаан, Коммунист партияны удурулгазы-биле көр хөөн чогу буржуаз-помещик алыччы везе көчөдө ап октаан, улус-демократтыг тургузуну доктаады тургуска болгаш социалист хөгжүдүндө орунга турган алган. Апрель 4-түн күнү уду Национал байырлаады—Венгрияны хосталганын Хуну апарган.

Венгрияны эртен үеи бүдүртү болгаш алар-түргөдөй чораш. Венгр улус болуун терең чуртуну национал хамаарышпас чоруу дээр эрес-маандырыг демисешпашаан, алам-бүрү дарыячыларын кичи-бегини алаанга хей чүс чыдарын иштинде элегдеп чораш. XVII чүс чылдын төңчүзүндө Венгрияны улусу туре эжелелден хосталган, мычазла-даа Габсбургтарны австрия династиянын кулдангышынынга кырген.

XIX чүс чылдын ийги чартында «ийниң чыгыш аай» дээр австри-венгр монархия тургустунган, ача Венгрия чартык колония аграрлыг кожундак рольдуг болуп кырген.

Австри кулдангычларга уду венгр улус маандырыг демисешкен. Оа демиселди Ференц Ракоци, Шандор Петёфи, Лойш Ботшут мынам ийниң национал маандырыг удурун турган. Венгр улусун боудуң хосталганы болгаш хамаарышпас чоруу дээр демисел мынагы оа демиселди бажына ажалчыны аны туруп алганын соода улам калбарып, күштеген.

Венгрияга ажалчы болгаш национал-хосталгалыг шимчөөшкенин хөгжүдөүг Октабрың социалист Улус революцияны кайгычы улус саядырыг болган. Делегейин бирги дайынында Германия-биле кады аштырышканы таварышкан австри-венгр империя буурап түшкен. 1918 чылдын төңчүзүндө Венгрияга монархия бау тургузуну армилдир ширбилик буржуаз-демократтыг революция болган. 1919 чылдын мартта венгр ажалчыны аны коммунист партиянын удурулгазы-биле пролетар революцияны боттадырып, Венгрияны совет республика кылдыр чарлаан. Мычазла-даа ол чүгдө дөрт чартык айларын иштинде догунаан, чүгө дөргө оу Европаның болгаш Америка-нын империализмни каттышкан күчлөшкөннөрү-биле баскан.

1919 чылдын төңчүзүндө эрге-чагыргага уду буржуазияны болгаш помещиктерин төлөөлөчү Хорти ийниң келген, оа Венгрияга ханын алуручуг бау-чуруну тургуска болгаш сөөлүндө барып чуртту фашист Германияны кожундаа кылдыр куулдуган. Оа дөргө Венгриянын төөгүзүндө өк-не бүдүртүң үе болган.

Совет Армияны Венгрияны хостаанын ачында венгр улус болуун хей чүгө чыл төөгүзүнү дүргүзүндө бир-ле дугаарына национал хамаарышпас болгаш хостуг чоруун чедиң ап, чаз аас-кежикти амьдыралды тургузар арганы алган.

Венгр улус Совет Эвилелин болгаш социалист лагерин өскө-даа чурттагынын аки-дүмү дузанын дайын алган, Коммунист партияны (1948 чылдан агаалаш — Венгрияны ажалчы чонвар партиянын) удурулгазы-биле реакцияны кадыг-домжуу уурданышканы анын эртин, дайына үргөнгөн улус ажал-агыны катал тургуска болгаш социалист тургузушкунун оруу-биле бурнунар бүдүрөлдөп чоруткан. Эртен он чылдарын дүргүзүндө чуртту иштинде ниитиле-политикти, ажал-агы болгаш култура амьдыралдына ханы революстуг чаартылгалар болган.

1945 чылда боттадырган чер реформанын түнеленде помещиктерден 5 миллион гольд (1 гольд—0,57 га) чери хурап алган. Чер чок болгаш өвөш черин 700 муң ажалч тараачынар улусчу эрге-чагырга чери алган. Чер реформасы венгр көдөдө чартык-феодалчы харылааларын ууткаан. Ол чорук ажалчыны аныны болгаш ажалчы тараачынарны дем каттыштырган демиселдин чорудулазында тургустунган эвилелин улам-на быжылаан.

Улустун чазга үлетпүр бүдүрүлгелерин, банкыларын, харылааа оруктарын националастаан. 1949 чылда 10 болгаш ондаа хей ажалчыны бугу бүдүрүлгелер улустун өчүзү апарган.

Күрүндөш даштыкы салгыны боттадырып турар. Мөөнү-биле садар бараанарын салды болгаш үрүмкөт салдылар салгыны хей кезин оң эргеленде турар.

Ол чаартылгаларын түнеленде ажал-агынын социалист сектору ча Венгрияны экономиказында тергидеңей байлады эелен алган. Чуртта улус ажал-агынын планын чорудулазын эгелеш.

Революст-демократтыг чаартылгалар-

ны боттадырар дээр демиселге надының депшигелги күштериниң чыгыс өви быжыккан, Венгрияны ажалчы чоннар партизан удуруту роль күштеген. 1949 чылдын августта Национал хурал Венгр Улус Республиканын улустун улуг чаалап алышкынын көрүнүчүлөдүрүп турар конституцияны бир үн-биле бадмылаан. Конституция болза, Венгрия ажалчы чоннар болгаш ажалчы тараачынарнын күрүнеси болуп турар дээриниң ол фактымын быжылаан. Чуртта бугу эрге-чагырга ажалчыны аны баштаан ажалчы улустун холунда турар.

Венгрияны ажалчы чоннар партияның чогадып кылганы чуртту социалист индустриализациянын чыгыне шаны чедишкенин боттап турар.

Бирги беш чылдын (1950—1954 чылдар) чыдарынын дүргүзүндө үлетпүр бүдүрүлгези дыка өскөн. 1954 чылда Венгрияга үлетпүр продукциянын үндүрөни дайын мурундагы 1938 чылдын денналы үш ажал каталп ашкан.

Хосталган венгр черде чаз фабрикалар, заводтар, шахталар, электростанциялар тургустунган. Беш чылдын чүгдө баштайты дөрт чылдарын дүргүзүндө беш үлетпүрүң 65 бүдүрүлгелерин туткан. Хөмүр даштын, металлургияны, машина тулууну, судно тулууну, химияны болгаш үлетпүрүн өскө-даа алдырарыны хей-хей бүдүрүлгелерин үндөшүн-биле чаарткан. Автотрактор үлетпүрү, көдө ажал-агы, машина тулушкуну чергелг ийди чүгүлө алдырарын черк кырында чаам-биле туткан. Судно тулууну үлетпүрү судноларын чүгдө чуртту боудун хөгжөдөүг өскө, харын даштыкы чурттар үлетпүрү садарына база тууду турар.

Совет төлөөлдө баурап Сталинваршта тууду турар Сталин аттыг металлургия комбинатынын туудушкуну венгр улусту чоргаарынышканы болуп турар. Уа комбинат донна, мартен болгаш прокат цехтеринден, кокс-химия заводундан, отка өргөмсө чүдүлөр заводундан, септелге заводундан болгаш электростанциядан тургустунган болуп. Ол туудуга хөгжөдөүг дери-хөгжөдөүг Совет Эвилели берип турар. 1954 чылда ол комбинатка 700 кубометр хөмчөдүг домна суугузу болган ийи мартен суугулары ажалдаа кырген. Сталин аттыг комбинаттын тулушкуну доостурга ол дөргө чурттуң өң улуг металлургия комбинаты болуп.

Аар индустриянын дүргөн өздөлдө-биле чергелештир чык болгаш аш-чөк үлетпүрү хөгжүп турар. Бирги беш чылдын чыдарында өскө-сазын болгаш дүр пестер бүдүрүрү, ийиктер болгаш улустун хөгжөдөүг өскө-даа бараанарын бүдүрүрү өскөн.

Венгрияны үлетпүрүндө социалист секторун бот деннаш амгы үеде 97 хуу четкен.

Венгрияны көдө ажал-агынын социалист чаартылганы чедишкенин боттап турар, Совет Эвилелин байлак дүргүзүлганы ажалчынышаан, Венгрияны ажалчы чоннар партияны ажалчы тараачынарны коллективтиг ажал-агыларга өк-тура-биле каттыштырарынын аргазы-биле көдө ажал-агыга социалист үндөшүн тургузарынын согулазын салган.

1948 чылда венгр көдөдө баштайты көдө ажал-агы бүдүрүлгө кооперативтерин тургуска, а 1953 чылдын төңчүзүндө оларын саны 4.680 чедиң турган. Бугу чуртту ийни тарылга шөдүгө көдө ажал-агы кооперативтерин бот деннаш 1949 чылда 0,5 хуудан ашпай турган. Амгы үеде Венгрияны көдө ажал-агы кооперативтерин болгаш күрүсө ажал-агылар чуртту тарылга шөдүчү бары үштүң бири кезин ажалдан кылып турар.

Венгрияны ажалчы чоннар партияны болгаш улусчу чазак көдө ажал-агынын механизастар талазы-биле улуг ажалды чорудуп турар. 1947 чылда баштайты венгр МТС тургустунган, 1953 чылда олар 221 болуп берген, а 1953 чылдын төңчүзүндө МТС-терин саны 364 чедиң көвүдөн. МТС-терин машина паркында барык 14.000 тракторлар, тараа арылдар 1.300 комбайнар болгаш өскө-даа хей-хей машиналар бар.

Көдө ажал-агы продукцияларын көвүдөрү согула-биле Венгрияны ажалчы чоннар партияны болгаш улусчу чазак көдө ажал-агынын улам ийи хөгжөдөүг үчүлгөүг элден хей хөмчөгөдө ап чоруткан. Көдө ажал-агыга капитал салышкынар көвүдөн, көдө ажал-агы машиналарын болгаш хөгжөдөүг бүдүрүрү калбарган, тараачынардан үндүрүлгелерин болгаш күрүсө дужаалгалар талазы-биле хөгжөдөүг чингеткен, белеткек өрткөртөри белеткен.

Улус ажал-агынын чедишкенин хөгжөдөүг Венгрияны даштыкы санында таарымчалыг байдалдарын тургуска. Совет Эвилели-биле болгаш со-

циалист лагерин өскө-даа чурттары-биле Венгрияны экономиктиг кады ажалдыжылганын быжыкканы аңаа дыка улуг ийни берген. Элден хей капиталист чурттар-биле салдыжылгынын база калбарган. Амгы үеде Венгр Улус Республика 70 ажал чурттар-биле салдыжылгы турар, оң иштинде 30 ажал чурттар-биле салгыны чыл бүрү чаартып турар салыг дугуржулааларына үндөшүлөндүрү салдыжылгы турар.

Венгрияга ССР-биле салгы оңаа ужуруламы болуп турар. Совет Эвилели Венгрияга дери руданы, кокс, хөөн, ыш материалдар, удобрениялар, глетпүр дери-дери дөн ышкан ийиң бараанарын берип турар. Венгрия Совет Эвилелиг дайлак болгаш хөм судноларын, кудурту-га-транспорт дери-дери, локомотивтерин, паровозтарын болгаш үлетпүр дери-дериин өскө-даа хөмдерин берип турар.

Совет Эвилели биле Венгрияны аргазында экономиктиг харылааларга өрткө-техниктиг кады ажалдыжылгы улуг ужуруламы ол чорук венгр экономиканын хөгжөдөүгө дыка дөмү болуп турар. Чижээ, Совет Эвилелинин шимчидип берген документаларын баурап аларга, Венгрия троллейбустарын, болу чоруту тараа комбайнарнын бүдүрүлгезин шимчидип алган, хөмүр даш чүдүрүрү машиналарын болгаш хөмүр даш комбайнарнын бүдүрүлгезин шимчидип алган.

Венгр Улус Республиканын экономиказын үзүктөл чөк хөгжөшүнүн суугуна ажалчы чоннарны материалдыг чаагы байдалы болгаш культуруг денелди берип турар. Армия-инженерин болгаш ажал-агалчыларын боттуг ажал төлөвүрү база ажалчы тараачынарнын орулаалары тургүчү берип турар. Чижээ, 1954 чылда ажал төлөвүрүн хөмчөдөш өстүргөниң болгаш үрүмкөтөң садар өрткө-техниктиг чингеткенин түнеленде Венгрияны ажалчыларын болгаш ажал-агалчыларын боттуг ажал төлөвүрү 1953 чылда турганында 15 хуу өскөн.

Ажалчы чоннарны салды алыр арганын белгелениң түнеленде үрүмкөтөң садар бараан саарылаан өвүр турар. Чүгдө 1954 чылда беш ол 21 хуу улгалган. 1954 чылдыга бодарга эртен чыдан үрүмкөтөң садар салды четелинги аксаржагы — 20 хуу, кондитер бараанарын — 52 хуу, радиопржекттерин — 51 хуу, чага-тергелерин — 32 хуу, хөвө-сазын бүдүштүг пестерин — 27 хуу, дүк бүдүштүг пестерин — 37 хуу хөйү салдылаан.

Эртеге болгаш культуруга хөгжөткөн ангаларын мурунку монополияны ууткаап, Венгрияны ажалчы чоннар билгилер чедиң алырны дөмөк оруун алган. Чуртта национал хөмдерин, социалист утка-шынарлыг чаз культуруга хөгжүп турар.

Култура тургузушкунуна бюджеттен чарыдал чыл келген тудум-на өвүн, эртемниң чектелеринге таарымчалыг бүтү байдалар тургустуну турар. 1938 чыл-биле деннөргө сөс класстык школа-ларын өрт класстарында өөрнөкчелерин саны үш катал, а дөдө өөрнөлдө черлеринде өөрнөкчелер—дөрт катал көвүдөн.

Ажалчы чоннарны культуругу денелениң өвүр турарынын көргүзүлгелерин бирөөсү болза литература үндүрүлгезин көвүдөшү болуп. 1954 чылда 20 миллион кезек ниңти тиражтыг 2750 ном үңгөн. Улусчу эрге-чагыргагы чыдарында К. Маркстын, Ф. Энгельстын, В. И. Ленинни болгаш И. В. Сталинны чозгааларын 9 миллион кезек хире тиражтыг кылдыр үндүргөн.

Венгр улус чаз амьдыралды тургузарына улуг чедишкенин чедиң алган. Ол чедишкенин улус-демократтыг тургузууну күштүңүң дугайын хөмчөлдөп турар. Ол чедишкенин ажалчыны аңгы-аңгы тараачынарнын эвилелин быжыкканынын, ажалчынарнын, тараачынарнын болгаш интеллигенцияны политиктиг мерелерин өсөөниң, Венгрияны ажалчы чоннар партияны болгаш улустун чазан долгандыр оларын сыйры каттышканынын ачында чедиң алдыган.

Улус-демократтыг Венгрия тайбынын, демократияны болгаш социализмни күчүдү лагеринде кирип турар. Венгр улус тайбына мынактыг бүтү улустар-биле бир дөмөй Европага коллективтиг айыны чок чорукту тургузары дээр, бугу делегейге тайбын дээр демисежир долу шиптирлэг.

Боудуң хосталганын он чылдын национал улуг байырлаады кылдыр демелген тура, венгр улус Венгрияны ажалчы чоннар партиянын удурулгазы-биле чораша, Совет Эвилели-биле болгаш улус-демократтыг чурттар-биле эвилелдежи алган, социализмге оруктан чайгылыш чокка чоруур долу шиптирлэг.

К. ВИРАСОВ.

Япон улус атомнуг чепсекти хорурун негеп турар

ПЕККИН. Токионун парламентинин дылданымга даанган Синьхуа агенттелинин дамычып турары болза, Сига префектуранын Кино районуна массалыг митинг болган, аңаа 6 муң кижи кыргашкен.

Митингнин киркичкелери Тайбынын Бүтү-делегей Чөвүлелиниң Бюрозуңу Бена Кыйгырын чүдүлүг деп көргөн болгаш атомнуг чепсекти бүдүрерин доп-дорон хорурун база оң бар куралыларын чок кылырын бугу чазактардан негеп турар резолюцияны хүлээп алган.

Ол митингге тайбын камгалазын япон комитетиниң дөргөс Икуо Оэма кыргашкен. (СЭТА).

Совет культуруга Японияда улуг сонуургал

ТОКИО. Японияны хей-ниитин совет литературга болгаш уран-чүдөүгө улуг сонуургалды үндүрүп турар. Бо дугайын совет номнары Японияга таратыны хөгжөдөүг турар. 1954 чылда болгаш 1955 чылдын үш айыны иштинде япон дылга совет болгаш өтүс классиктиг литератураны 150 чогаалдары 700 муң кезек тиражтыг кылдыр очулдуруп үндүргөң, совет номнарың очулгазын ном үндүрүр 30 черер кирип совет номнары очулдурумын болгаш парлап үндүрүрүн таадам-биле чөвүлөп чорудуп турар. Горькийниң, Чеховтун, Н. Островскийни болгаш Шолоховтун чогаалдары өң хей негелдеги болуп турар. Орус дылда өрткө-техника литературамы Японияда улуг негелдеги болуп турарын база демелген турар. Совет литератураны Токиодо «Фронт» деп магазин таратып турар, ол магазин өскө-даа хоорайларда ном салды-лакчылары-биле харылаалыг болуп турар.

1953 чылда Токиодо тургустунган япон-совет библиотка калбаа-биле сурагынып турар. «Иштин таймс» солуң чоокка чаа япон экипатарыны орус дыл өөрнөргө чүтүлдүгү демелген. Чүгдө 1954 чылда япон-совет байрал ниитилениң чынында орус дыл курстарын 1500 кижи дооскан.

Японияда театр коллективтеринин тургусканы совет болгаш орус авторларын шип чогаалдары япон көрүчүлөргө улуг сонуургалды болуп турар. Бо чылдын мартта Токиога Кайтаняна балета болду С. Прокофьевтиң «Золушка» деп балетин, ийичаарга Ваземскийн болду «Улук чылар чарам кыс» деп балетти тургускан. «Орус балеттиг мастерлер», «Улук концерт», «Идилмерин ареназы» деп совет филмдер улуг чедишкени-биле көргүстүңү турар. 1954 чылда болгаш 1955 чылдын үш айыны иштинде япон-совет байрал ниитилени совет кино филмдеринин 500 көргүзүлгелерин органиастаан. (СЭТА).

Спаактың меделгели

ПАРИЖ. Брюссельден Франс Пресс агенттелиниң дынбатыкы-биле алырга, Бельгияны даштыкы хөкөмөт министр Спаяк даштыкы хөкөмөт министрствозунун бюджетиниң талазы-биле депутаттар палатазына шүтүмчүлөдөргө чүгө чүгүлашына, меделгел кылган.

«Улустар аразымың дүшкүрүгү байдалы чавырдылар дээр болза, парламент ажалчыларын төлөвүрүн сокулар деп Совет Эвилелиниң саналыга эки талазы харым бөринге белең бис».

Айтырларга харылашылаан Спаактың чүгүлазына: Кыдатты Каттышкан Национал Организацияныга кирип алыр үе келген. Реалисттер болуп чүгүла... Пекинниң чазара чөк кырында Де-Фактонун минияшканы алган... Ийиң болза-даа Спаак айымынын шынынын илереткен. Чүд дөргө ийиң ажалчы бажым «амери-канылар чүдүлүгүңөс чорукту үндүрүп болур» болгаш оң саналы-биле алырга «Бракки Чөөн чүткө байлак ам хиреде экижөөдө оу манаар хөкөк» деп немей чүгүлаан. (СЭТА).

Сирияны Коммунист партиязынын ТК-зынын дыннады

ПАРИЖ. Дамаскадан Франс Пресс агенттелиниң дамытыкы болза: Турк-ирак нактамын чаргамын болгаш арабтар аразымың чаз эвилелин тургузар планварын түнеленде тургустунган байдалда чүгүла-лажыры-биле Сирияны Коммунист партиязынын Төп Комитени чыгыган дыннады парлап үндүргөн. «Турцияны чоруду турары күткүшкүнер болгаш ыжанышкынар кампанияны» ол дыннадымга сойгалап илереткен болгаш «империализмниң база шериг эвилелеринин айымыларынга улус өң амьдыралды демиселдине Сирия-биле эң-сеткил каттыжышканын көргүзөринче бүтү араб чурттарын кыйгырып турар. (СЭТА).

„Париж дугуржулгаларын бадылааны тайбынга болгаш Францияны айыыл чок чоруунга кыжанышкыны тургузуп турар“

Францияны Коммунист партиязынын меделгели

ПАРИЖ. Март 29-та «Юманите» солу-га Францияны Коммунист партиязынын меделгелин чарлаан. Француз парламентиниң париж дугуржулааларын бадылааны тайбынга болгаш Францияны айыыл чок чорутууга улуг кыжанышкыны тургузуп турар политиктиг үүлдөшкенин болуп турар дээрин үк меделгеледе оңзалап демелген.

«Ол үүлдөшкенин болза француз улуг буржуазияны төлөөлөчүлөрүнүн терең чурттуң баурап эрге-ажыктарын хоралап сөкканы, Англияның база АКШ-тын чагырыкчы бөдүлтеринин бистиң национал аарыныкы улус боттадырып турары дөрмөчүлөдүг ийишкынынын түр чедишкени болуп турар деп меделгеледе чүгүлаан. Барыны Германияны чепсегээрни хамыктын мурунда дайынын айымын күштөлдүрерин айтып турар.

Чазак болгаш оң парламентинин хей нурууу лондон болгаш париж дугуржулааларын аңаага ат салган Францияны айыыл чок болгаш хамаарышпас чорутуун өң эки магадылаан—эвилел болгаш кайгы кайгынына дузалажып дугайында 1944 чылдын декабрыда ат салынган француз-совет керөөн ууткап турарлары ол. Олар америк, англи болгаш герман империализтерин каттышкан ийишкынынга бистиң чуртуусту таварыштырарына ийиң берип турарлары ол. Ол дугуржулааларын боттадырыр Францияны улуг күрүсө болуп бадылаан ууткаар.

Общиналар палатазынга Черчилльдиң меделгели

ЛОНДОН. Рейтер агенттелиниң дамытыкы болза: «Бистиң бүтүлөшкөн күзөп турарымыс ийиң түнелдерин чедиң аларыга өргөжөк чүгүла механизмге хамаарыштыр амьдында чүтү-даа анаа эртербөөн бис».

Черчилльдиң ам албанындан дүжөр деп турарынын дугайында дамычып чүгүла дынчан парламентиниң бир көжөшүң лейборист анаа болу-биле кыргаш дөшү улуг күрүслерин чөвүлөп хуржын өң шаанда чымылдар чорукту чедиң алган Черчилль көрпак турар ийи деп айтырган.

«Келр үе дүмбөй-көргөң, ийчанаган мен бөтүн өчкө өвүн эртер хандыр ийиң илерин күзөвөй турар мен» деп харылааларга өзүрүшкөнөр хамырышыан. (СЭТА).

Индонезияны президентин Сукарноң меделгели

ПЕККИН. Синьхуа агенттелиниң дамычып турары болза, Индонезия республиканың президентин Сукарно Индонезияны национал конгресси чымылдар талазы-биле белеткек комитетинин тургусканын хүлээп алышымыңа чүгө чүгүлааш, империализмге уду демиселге бүтү национал күштерин каттыштырарыны кылдырган.

«Империализмге уду демиселдиң чыгымы ам Гибралтардан Кыдат далайга чедир шыва ал турар болгаш Индонезияга демисел-биле база тууду харылаалыг болуу турар» деп ол демелгезин. (СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

Чырык болгаш кадыкшы

Бистиң амьдыралымыска хүн чырымын улуг ужуруламы бүтүдөүгө билдиргип.

Хүн чырымы хей-хей аарыларын тымылдырчыктары микробтарын, оларын иштинде туберкулез микробтарын чок кылып турар.

Чырымны чепсези — уруларын рахит арынын кол тымылдырчымы болуп.

Хүн чырымы улам долдуу-биле ажалдар чорук чүгдө бистиң чурттаа, черлеривисти арыг-силгит болдуруп турар өвөс, харын организмниң аарыгаларга уурадынышкынын күштөлдүрүр.

Хүн чырымы бистиң чурттаа черлеривиске сойга дамыштыр кирип турар; мычазла-даа сонга караанча чогуур кичээлини үргүчү салбайн турар бис. Хиринг, иштыг болгаш дошталган сонгалар хүнүнү чырымы эрттирбейн турар.

Чамдык кижилер бажымыннан үнү чоруурга өрөөлгө кижи чөптө чырыктын хөдө чүд боор дээр сонгаларын дагаш чорун турар. Ийиң чорук — чырыктын ужуруламын билбес чорук-тур.

Хүнүнү дөрт дөттөн чырымы ажалдыг деп болза бар. Тарымч болгаш чый мынакчак хүн чырымы болуун ол хире-шаа-биле дөрт чырык ышкан баг-ла ийиң шынарлыг болуп: ийиң чырык микробтарын өзүрүп, хөра чөк кылып турар болгаш бистиң кадыкшымыны быжылааларыга дузалап турар.

Хүнүнү дөрт хөдө дөдбей турар бажынарга чырыктын хөйү-биле дөргө турарымыска салгы савыр хөкөк. Чамдыкта шүүт дөдүр болуп чоруктар бар. Сонгаларын дыка улуг кезин гардинер, көжөгөлөр-биле дуглап турар. Кирип турар чырыкка шамтыкты—сонгага шалбар, сонга караанды чөкөстөр болгаш өскө-даа чүдүлгелерин салгылаан тургузары канчал-даа таарымшас.

Квартирага хүн чырымын чедишпес чоруу бар болза, бажынын болгаш мебелдин чырык бөдү-биле буудуур хөкөк.

Бажым иштинин арыг-шөвөр база улуг ужуру-дузайы. Дөвөшүр иштыг, шалалары хиринг болгаш бөтүг бажым караңгы ышкан оындандары аыгала-даа билдиргип. Эки таарыштыр салган мебелдер, арыг-шөвөр орун-дөкөк, ак скатерти, а кылданаш сонга шилери бөвүн караңгы деп турар өрөөлдерин чырыктын кылып турар.

Хүн чырымы кадыкшыга болгаш ажалдар чорукка чүгүла. Чурттаа болгаш ажалдар черлеривиске чырымны эң дөдгөн турарын өрөөлөдүрүр.

ийиң, оуу ам бешин өрөөлөшкөн турар... Ийчанаган лондон болгаш париж дугуржулааларын бадылааны бистиң улусу-бурустун национал эрге-ажыктарыга болгаш ажалы-биле илеретинген тура-сорууна шүүт удураанышкак болуп турар. Француз буржуазияның улустур бөвүлө-териниң аны талазы-биле хуузу болдар чорук патриотизмин сөткөл салгыкындаз ажал турар деп чүвениң база дагын бадыткап турар.</